

I GRÄNSLANDET

– en lärarhandledning till fyra noveller

av Carl-Johan Markstedt

www.novellix.se

© Carl-Johan Markstedt 2023

INTRODUKTION

Det här är en lärarhandledning till följande fyra noveller:

- *Olivia* av Katarina von Bredow
- *Fantasin* av Märten Melin
- *Kom och hjälp mig* av Johan Theorin
- *Det här är mitt hem* av Shahad Ali Mohamed

Lärarhandledningen innehåller förslag på uppgifter som kan fungera om eleverna läser två eller flera noveller i ett mer sammanhållet läsprojekt. Dessa hittar du under rubriken ”Uppgifter vid arbete med flera noveller”. Där finns förslag på hur läsningen kan introduceras och följas upp.

Men lärarhandledningen innehåller även uppgifter till varje enskild novell. På det sättet blir materialet förhoppningsvis flexibelt och enkelt att använda och anpassa efter dina och dina elevers behov och förutsättningar.

Novellerna kan passa att läsa på både mellanstadiet och högstadiet.

Koppling till Lgr 22

Här är exempel ur centralt innehåll i svenska årskurs 4–6 som relaterar till läsningen och arbetet med novellerna:

- **Gemensam och enskild läsning.** Strategier för att förstå och tolka ord, begrepp och texter från olika medier. Att urskilja texters budskap, både det direkt uttalade och sådant som är indirekt uttryckt.
- **Resonemang om texter** med koppling till sammanhang inom och utanför texten samt till den egna läsoplevelsen.
- **Sammanfattning av texter.**
- **Skönlitteratur för barn och unga från olika tider**, från Sverige, Norden och övriga världen. Lyrik, dramatik, sagor och myter. Texter som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor.
- **Berättande texters budskap, språkliga drag och uppbyggnad.** Tillbakablickar, miljö- och personbeskrivningar samt dialoger.

Här är exempel ur centralt innehåll i svenska årskurs 7–9 som relaterar till arbetet med novellerna:

- **Gemensam och enskild läsning.** Strategier för att förstå, tolka och analysera texter från olika medier. Att urskilja texters budskap, tema och motiv samt deras syfte, avsändare och sammanhang. Att urskilja innehåll som kan vara direkt uttalat eller indirekt uttryckt i texten.
- **Sammanfattning av texter.**
- **Skönlitteratur för ungdomar och vuxna från olika tider**, från Sverige, Norden och övriga världen. Epik, lyrik och dramatik. Texter som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor.
- **Språkliga drag, uppbyggnad och berättarperspektiv** i berättande och poetiska texter. Bildspråk, gestaltningar, parallellhandling, tillbakablickar, miljö- och personbeskrivningar samt dialoger.

UPPGIFTER VID ARBETE MED FLERA NOVELLER

De fyra novellerna har både intressanta likheter och olikheter och kan passa utmärkt att läsas tillsammans i ett större moment. Uppgifterna nedan är tänkta att fungera i ett sådant arbete.

----- Före läsningen -----

Här är förslag på hur novellerna kan introduceras.

Vad är en novell?

Alla de fyra novellerna uppvisar flera drag som är typiska för novellgenren. Låt eleverna fundera på vad de känner till om novellen, först enskilt, sedan i par och slutligen i helklass. Fyll eventuellt på med egna förslag, till exempel:

- Noveller är korta berättelser.
- Noveller har få karaktärer.
- Noveller utspelar sig vanligen på samma plats.
- Noveller utspelar sig under en begränsad tid.
- Noveller kastar ofta läsaren rakt in i handlingen (in medias res).

Relationer

I alla fyra noveller är relationer av olika slag centrala för handlingen. Introducera läsningen genom att diskutera relationer ur olika perspektiv:

1. Vad finns det för olika typer av relationer (till exempel vänskapsrelationer, kärleksrelationer, familjerelationer, relationer till klasskompisar)?
2. Vad innebär det att ha en nära relation?
3. Finns det sådant som är viktigt i alla slags relationer? Vad i så fall?
4. Vad innebär det att ställa upp för någon? På vilka olika sätt kan man ställa upp för någon annan?

En räddare i nöden

Tre av novellerna (*Olivia*, *Fantasin* och *Kom och hjälp mig*) kretsar kring situationer där karaktärerna får hjälp eller hjälper någon annan i en svår situation. Låt eleverna skriva fritt en stund kring uttrycket “en räddare i nöden”, som eventuellt kan behöva förklaras först. Vad tänker eleverna när de hör uttrycket? Hur är en räddare i nöden? Har de själva varit i en svår situation någon gång och fått hjälp? Har de hjälpt någon annan?

----- Under läsningen -----

Be eleverna anteckna sådant de inte förstår eller tycker är särskilt intressant medan de lyssnar och följer med i texten, eller läser på egen hand. Pausa vid behov och förklara svåra ord i texten.

----- Följ upp läsningen -----

Här är förslag på hur läsningen kan följas upp.

Textsamtal

Till varje novell finns specifika frågor. Låt förslagsvis eleverna samtala om dessa i mindre grupper och lyft sedan deras tankar i helklass. Om du vill att eleverna ska ha samma frågor till alla noveller kan du använda dig av de fyra grundfrågor som Aidan Chambers beskriver i sin bok *Böcker inom och omkring oss*:

- Var det något du gillade i texten?
- Var det något du inte gillade i texten?
- Var det något du tyckte var konstigt? Har du några frågetecken?
- La du märke till några mönster eller kopplingar?

En variant är att utgå från grundfrågorna och komplettera med de specifika frågorna.

Jämför två noveller

Låt eleverna skriva en text och jämföra två noveller. Här är förslag på inledningsmeningar som också kan hjälpa eleverna att strukturera sina texter:

Novell 1 handlar om...

Novell 2 handlar om ...

En likhet mellan novellerna är ...

En annan likhet är ...

En skillnad mellan novellerna är ...

En annan skillnad är ...

Spela in en podd

Låt eleverna i mindre grupper spela in en podd där de samtalar om några av novellerna. Gruppmedlemmarna kan dela in sig i par som får berätta om en novell var. Här är ett förslag på ett upplägg:

- En elev hälsar lyssnarna välkomna till podden.
- Par 1 berättar om sin novell.
- Par 2 berättar om sin novell (och därefter ev. par 3 och 4).
- Hela gruppen diskuterar likheter och skillnader mellan novellerna.
- En elev tackar lyssnarna.

Novellskrivande

Låt eleverna inspireras av novellerna och skriva en egen novell. Förslag på titlar: "Räddaren i nöden", "Det här är mitt hem", "Dagen som förändrade allt", "Mod", "Bara på besök".

----- *Olivia* av Katarina von Bredow -----

Introducera novellen

- Studera omslag och titel. Vilka associationer och tankar väcker de? Vad verkar novellen handla om?
- Läs följande meningar ur novellen: ”Hon skulle bara göra det. Som när hon hoppade från tiometerstornet första gången.” Diskutera om det är det bästa sättet när man ska göra något man egentligen inte vågar – att bara göra det? Hur brukar eleverna göra?

Ord som kan behöva förklaras

faktum (s. 3), blåtiror (s. 4), mekaniskt (s. 4), behållaren (s. 4), gnor (s. 4), knottrar sig (s. 4), repliker (s. 5), fluffiga (s. 6), styrde och ställde (s. 7), härjade fritt (s. 7), outhärdligt (s. 8), garvet (s. 11), asflabb (s. 11)

Diskussionsfrågor

1. Var utspelar sig novellen?
2. Under hur lång tid utspelar den sig?
3. Hur skulle ni beskriva Olivia? Hur verkar hon vara som person?
4. Hur mår Olivia när hon står på toaletten efter att ”katastrofen” har hänt?
5. Varför har Olivia bestämt sig för att fråga chans på Noah, trots att man inte ska bli ihop med någon i sin egen klass?
6. Hur reagerar Olivia när Noah kommer till toaletten?
7. Vad tror ni kommer att hända efter att novellen är slut?
8. Påminde novellen om något ni läst, hört eller sett tidigare?
9. Var det något i novellen som ni kände igen från era egna liv?
10. Vad har novellen för budskap?

Förslag på berättarteknik att uppmärksamma: tillbakablickar

När Olivia står på toaletten tänker hon tillbaka på sådant som hänt flera år tidigare men också sådant som hänt samma dag. Låt eleverna hitta exempel på tillbakablickar och diskutera vilken information läsaren får av dessa.

----- *Fantasin* av Mårten Melin -----

Introducera novellen

- Studera omslag och titel. Vilka associationer och tankar väcker de? Vad verkar novellen handla om?
- Skriv "Mod" på tavlan och låt eleverna skriva fritt ett par minuter. Vad betyder ordet för dem? Hur är man när man är modig?

Ord som kan behöva förklaras

eldsflammar (s. 3), olidligt (s. 4), spannmål (s. 6), skördetröskor (s. 12), hyschade (s. 12)

Diskussionsfrågor

1. Var utspelar sig Ramis fantasi?
2. Vad är det som händer i hans fantasi?
3. När Rami sitter på SO-lektionen börjar han fantisera igen. Hur skiljer sig den fantasin från den han brukar tänka på?
4. "Det var inte min fantasi", tänker han. Vems fantasi är det?
5. Varför föreslår Magnus att Rami och Safira ska gå ut från klassrummet?
6. Rami tänker att deras fantasier kanske är så starka att de har "spillt över" i verkligheten. Varför tänker han så?
7. Vad tror ni kommer att hända efter att novellen är slut?
8. Påminde novellen om något ni läst, hört eller sett tidigare?

9. Var det något i novellen som ni kände igen från era egna liv?

10. Vad har novellen för budskap?

Förslag på berättarteknik att uppmärksamma: miljöbeskrivningar

Beskrivningen av de brinnande husen i Ramis fantasier är fulla av detaljer som bidrar till stämningen och dramatiken: handtag som bränns, väggar och tak som brinner, kristallkronan som rasar i golvet, bokhyllan som välter. Låt eleverna närläsa dessa delar och välja några meningar i miljöbeskrivningarna som de fastnar särskilt för och som de tycker är särskilt effektfulla.

----- *Kom och hjälp mig* av Johan Theorin -----

Introducera novellen

- Studera omslag och titel. Vilka associationer och tankar väcker de? Vad verkar novellen handla om?
- Läs följande mening ur novellen: "Ibland kastade han stenar mot henne – inte stora, men små och hårda." Låt eleverna skriva fritt ett par minuter om varför de tror att vissa retas och är elaka mot andra. Vad kan man göra om man blir utsatt?

Ord som kan behöva förklaras

rimma (s. 4), rytm (s. 4). måttade (s. 5)

Diskussionsfrågor

1. Var utspelar sig novellen?
2. Under hur lång tid utspelar den sig?
3. Janine vet inte varför Jonas är så elak mot henne. Varför tror ni att han är det?
4. Hur går det till när Janine och Jonas skriver dikten?

5. Vem är Eninai? Varför har hon kommit?
6. På vilka sätt är Janine och Eninai lika varandra? På vilka sätt är de olika?
7. Vad är det som gör att Janine vågar säga till Jonas i slutet?
8. Påminde novellen om något ni läst, hört eller sett tidigare?
9. Var det något i novellen som ni kände igen från era egna liv?
10. Vad har novellen för budskap?

Förslag på berättarteknik att uppmärksamma: dialog

Novellen innehåller en hel del dialog som hjälper till att driva handlingen framåt. Låt eleverna undersöka dialogen genom att titta på hur författaren varierar sina anföringssatser. Här är några exempel: ”ropade Katja plötsligt”, ”sa Janine lågt”, ”sa hon högt”, ”sa Eninai långsamt”, ”sa Janine snabbt”. Låt eleverna komma på flera olika förslag på hur en viss replik kan sägas, till exempel ”Stanna” eller ”Nu går vi”.

----- Det här är mitt hem av Shahad Ali Mohamed -----

Introducera novellen

- Studera omslag och titel. Vilka associationer och tankar väcker de? Vad verkar novellen handla om?
- Skriv ”Hem” på tavlan och låt eleverna skriva fritt ett par minuter. Vad är ett ”hem”? Vilka känslor väcker ordet?
- Visa Mellanöstern, Irak och Bagdad på en karta.

Ord som kan behöva förklaras

frustration (s. 4), ångestfylld (s. 4), distraherar (s. 5), rökelse (s. 6), objekt (s. 6), grymtar (s. 8), gåshud (s. 9), maskerad (s. 9), ghettot (s. 12), ISIS (s. 14)

Diskussionsfrågor

1. Var utspelar sig novellen?
2. Under hur lång tid utspelar den sig?
3. "Hur kan denna plats kännas så rätt men vara så fel", tänker huvudpersonen. Vad menar hon med det?
4. Hur länge har huvudpersonen och hennes mamma varit i Irak?
5. Varför vill hon inte bo i Sverige utan stanna i Irak?
6. Vad är det som händer på slutet? Vad gör huvudpersonen?
7. Vad tror ni kommer att hända efter att novellen slutar?
8. Påminde novellen om något ni läst, hört eller sett tidigare?
9. Var det något i novellen som ni kände igen från era egna liv?
10. Vad har novellen för budskap?

Förslag på berättarteknik att uppmärksamma: bildspråk

Novellen innehåller flera liknelser och metaforer som kan vara spännande att uppmärksamma och diskutera. Välj ut några och skriv på tavlan eller be eleverna hitta egna exempel i texten. Diskutera varför det kan vara bra att använda bildspråk i berättande texter, och låt gärna eleverna skapa egna liknelser. Här är några exempel ur novellen: "Min röst skjuter henne i ögonen" (s. 4), "Mammas sorg har lagts över mig nu, som ett extra lager hud" (s. 5), "... som folket med skinnet lika glimrande som snön" (s. 9), "... min gåshud sticker ut som spetsar mot mamma" (s. 9), "Jag har släppt ut mina vingar och flyger nu enat med vindens riktning" (s. 14).